

DOKUMENTACJA BADAŃ KONSERWATORSKICH: POMIESZCZENIA PARTERU ORAZ KLATKI SCHODOWEJ DAWNEGO RATUSZA W BIAŁACZOWIE

OŚWIĘCIM 2026

DOKUMENTACJA BADAŃ KONSERWATORSKICH: POMIESZCZENIA PARTERU ORAZ KLATKI SCHODOWEJ DAWNEGO RATURSZA W BIAŁACZOWIE

Autor programu badań

mgr Joanna Mac

konserwator dzieł sztuki

nr dyplomu: 1400/170569/2014

Oświęcim, ul. Olszewskiego 2B/120

32-600 Oświęcim

Tel. 609559257

OŚWIĘCIM 2026

SPIS TREŚCI

I.	PRZEDMIOT OPRACOWANIA I ZAGADNIENIE HISTORYCZNE	4
II.	STAN ZACHOWANIA OBIEKTU	6
III.	CEL I ZAKRES BADAŃ KONSERWATORSKICH	6
IV	PROGRAM BADA N KONSERWATORSKICH	6
V.	REALIZACJA BADAŃ	7
VI.	WNIOSKI	31

I. PRZEDMIOT OPRACOWANIA I ZAGADNIENIE HISTORYCZNE

Przedmiotem opracowania są pomieszczenia parteru i klatki schodowej dawnego ratusza znajdującego się w Białaczowie, przy Placu Wolności 1, woj. łódzkie, pow. opoczyński, gm. Białaczów - obiekt wpisany został do rejestru zabytków 21 czerwca 1967 (pod numerem 348).

Ratusz wzniesiony w 1797 roku, w stylu klasycystycznym. Informacja o dacie powstania obiektu znajduje się na tablicach z datą budowy umieszczonych są pod oknami środkowymi I piętra, w ścianach wschodniej i zachodniej:

"CONSILIO ET IUSTITIAE SACRUM 1797" - święte jest miejsce rady i sprawiedliwości .

Jest to budynek wolnostojący, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem namiotowym gontowym, usytuowany jest w części centralnej Placu Wolności, o rzucie na planie kwadratu. Zwrócony wejściami w kierunku zachodnim i wschodnim, murowany z cegły, na zaprawie wapiennej, tynkowany. Piwnice i pomieszczenia parterowe posiadają sklepienia kolebkowe i krzyżowe, natomiast w pomieszczeniach na piętrze są stropy drewniane zwyczajne, tynkowane. Drzwi płycinowe jedno i dwuskrzydłowe, zawieszone na zawiasach. W piwnicach drzwi spągowe, jednoskrzydłowe. Okna plastikowe. Zewnętrzne drzwi umieszczone w kamiennych portalach. Schody na piętro drewniane, natomiast wejściowe do budynku i do piwnicy kamienne. Budynek we wnętrzu wielokrotnie poddawano przekształceniom.

Do okresu międzywojennego w obiekcie urzędowała rada miejska, potem (także przez kilka lat po II wojnie światowej) szkoła podstawowa. Następnie po przeniesieniu szkoły w części ratusza umieszczono ośrodek zdrowia, oraz wydzielono część należącą do gminy. Dokonano wówczas remontu i przebudowy wnętrz, wykonano drewniane schody na piętro, zabudowano sień przejściową oraz obito ściany boazeriami. W 2001 do ratusza została przeniesiona biblioteka gminna z czytelnią, która zajęła piętro (120 m^2). W 2014 wnętrza biblioteki wyremontowano.

II. STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Pomieszczenia parterowe sklepione są kolebkowo i krzyżowo, tynkowane. Materiały wykończeniowe ścian, sufitów oraz posadzki są wtórne, ich stylistyka nie pasuje do historycznego charakteru budynku **Pierwotnie obiekt miał sień przejściową**, potem przebudowaną i podzieloną między kilka pomieszczeń (utworzono toalety i magazyn podręczny). W pomieszczeniach na parterze podłogi z desek, a w sanitariatach i korytarzu położony jest gres.

Pierwotne wyposażenie nie zachowało się.

III. CEL I ZAKRES BADAŃ KONSERWATORSKICH:

Celem badań konserwatorskich jest określenie pierwotnych elementów występujących na ścianach i posadzkach wybranych pomieszczeń parteru oraz klatki schodowej.

Prace rozpoczęto od wykonania oględzin ścian i posadzki. **Miejsca poboru próbek określone w programie badań miały charakter orientacyjny** – w kilku przypadkach materiał został pobrany w bliskiej okolicy pierwotnie typowanych miejsc. Założono, że wykonane zostaną sondy schodkowe – jednak z uwagi na kruchość zapraw, nie udało się precyzyjnie wskazać warstw barwnych – miejsca te udokumentowano oraz pobrano próbki do wykonania naszlifów.

W przypadku ujawnienia warstw historycznych działania polegać będą na wykonaniu badań laboratoryjnych materiałów mineralnych (badania zaprawy tynkarskiej: nasiąkliwość, gęstość, nasiąkliwość) i obserwacji mikroskopowej próbek.

Wyniki przeprowadzonych badań mają posłużyć do określenia elementów pierwotnych i wtórnych oraz opracowania metod i sposobów działań konserwatorskich.

IV. PROGRAM BADAŃ KONSERWATORSKICH

1. Wykonanie odkrywek na ścianach i posadzce pomieszczeń. Planuje się wykonać analizę zapraw (warstw) wytypowanych miejscach – w przypadku, gdy będzie to możliwe zostaną wykonane sondy schodkowe. W miejscach gdzie doszło do poluzowania płytek gresowych na posadzce, elementy zostaną podważone i usunięte w celu oceny historycznego podłoża (dotyczy to pomieszczeń przekształconych z sieni. Pobranie próbek materiałów mineralnych z wytypowanych, reprezentacyjnych miejsc w sposób najmniej inwazyjny dla zabytku. Materiał badawczy będzie obejmować zaprawy tynkarskie. Ilość pobranych próbek będzie wynosić 10 - 12 fragmentów. Lokalizacja pobranego materiału zostanie udokumentowana w sposób graficzny, fotograficzny i opisowy.

Rodzaje badań na pobranych materiałach mineralnych:

Podstawowe badania określając gęstość pozorną, porowatość otwartą i nasiąkliwość.

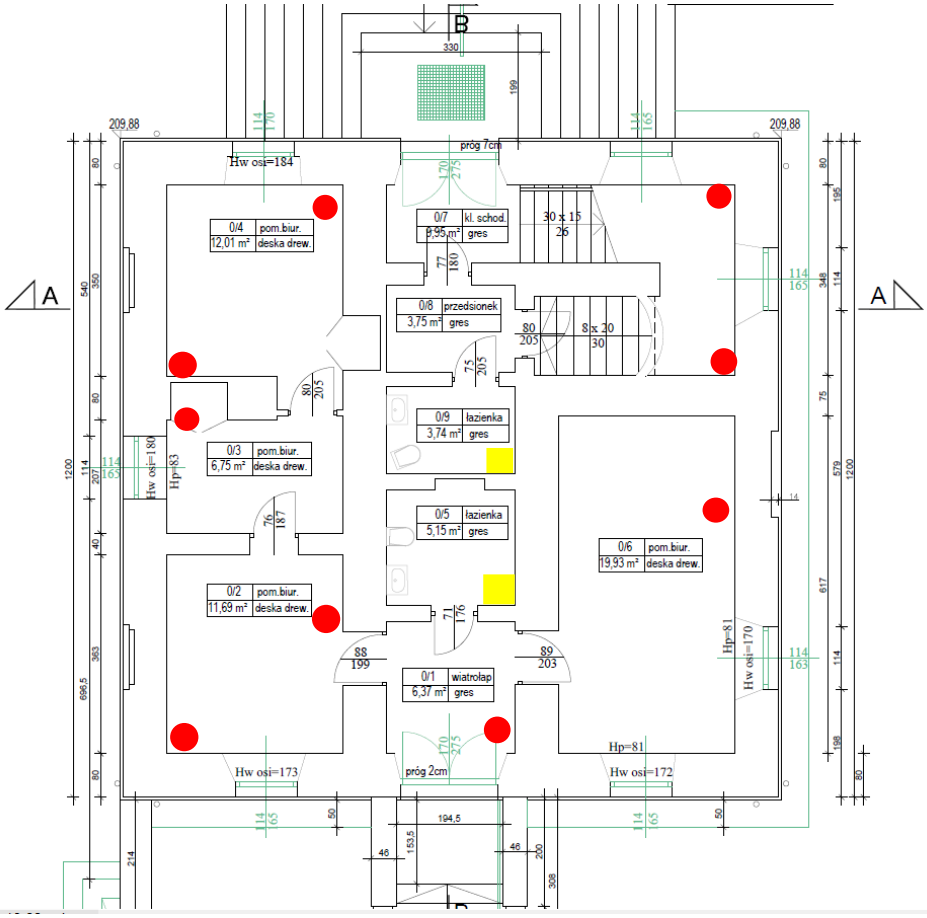
2. Opcjonalnie, w przypadku odkrycia nawarstwień barwnych: Pobranie próbek nawarstwień barwnych na podłożach mineralnych z wytypowanych, reprezentacyjnych miejsc w sposób najmniej inwazyjny dla zabytku. Materiał badawczy będzie obejmował: nawarstwienia na zaprawie tynkarskiej. Lokalizacja pobranego materiału zostanie udokumentowana w sposób graficzny, fotograficzny i opisowy.

Rodzaje badań na pobranych nawarstwieniach:

Wykonanie naszlifów przekrojów bocznych nawarstwień w celu ustalenia stratygrafii i pochodzenia występujących warstw wraz z wykonaniem zdjęć makroskopowych

3. Opracowanie wyników w/w badań .

Orientacyjne miejsca poboru próbek do badań, w maksymalnej ilości podanej w programie (kolorem żółtym zaznaczono działania w obrębie posadzki, czerwonym w obrębie ścian). Faktyczne miejsca poboru próbek zaznaczono w tabelach na następnych stronach.

Rys. 1 Pierwotnie typowane miejsca badań (odkrywki tynku w strefie klatki schodowej będą pobierane w kondygnacji piętra).

V. REALIZACJA BADAŃ

BADANIA WARSTW BARWNYCH

Podczas badań podjęto próby wykonania sond schodkowych – jednak z uwagi na osypywanie i silne osłabienie warstw znajdujących się pod gładzią i najnowszymi nawarstwieniami, zdecydowano o wykonaniu naszlifów, które dokładniej obrazują faktyczny układ nawarstwień ściennych.

METODYKA – BADANIA ZAPRAW

Badania określające gęstość pozorną, porowatość otwartą i nasiąkliwość

Próbki wysuszone do stałej masy i zważone, zanurzono w wodzie destylowanej na wysokość ok. 1 cm, stopniowo podwyższając poziom wody, aż do całkowitego nasycenia. Następnie próbki zanurzono całkowicie w wodzie destylowanej na 24 h. Po upływie 24 godzin próbki wyciągnięto i zważono. Wykonano obliczenia.

NASIĄKLIWOŚĆ

m1 – masa suchej próbki, g,

m2 – masa próbki nasyconej wodą, g.

NW – nasiąkliwość

GĘSTOŚĆ POZORNA PRÓBKI

m – masa suchej próbki, g

V – objętość próbki, cm3

POROWATOŚĆ OTWARTA

m1 – masa suchej próbki, g,

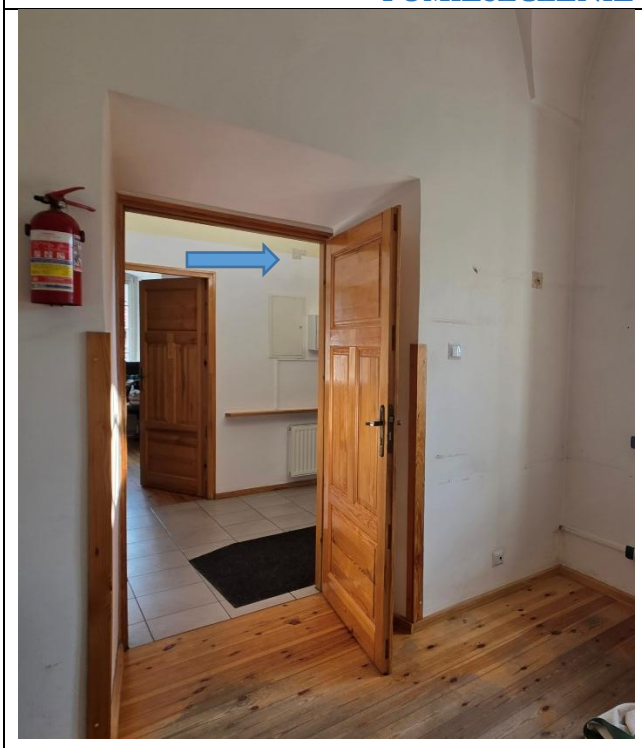
m2 – masa próbki nasyconej wodą, g

V – objętość próbki, cm3

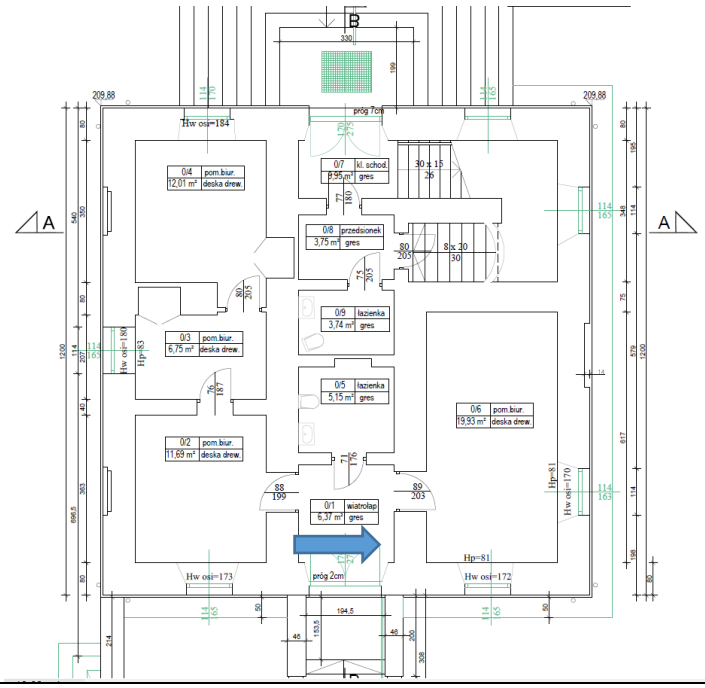
d – gęstość wody, 1 *g/cm*^{3}

NAWARSTWIENIA ŚCIENNE

POMIESZCZENIE 01 – WIATROŁAP

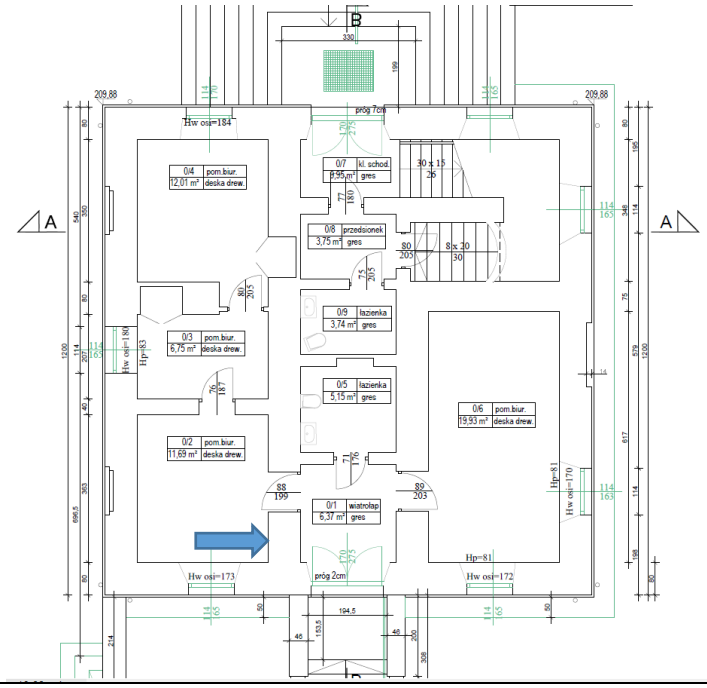

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna
2.				Gładź gipsowa
3.				Zacierka z zaprawy
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna biel (szczątkowo zachowany)
5.				Warstwa barwna (jasny ugier, szczątkowo zachowany)
6.				Warstwa barwna (błękit)
7.				Warstwa barwna (ugier jasny, żółcień)
8.		I	1797	Warstwa barwna (prawdopodobnie pobiała)
9.				Tynk wapienno-piaskowy
10.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 02 – POMIESZCZENIE BIUROWE A

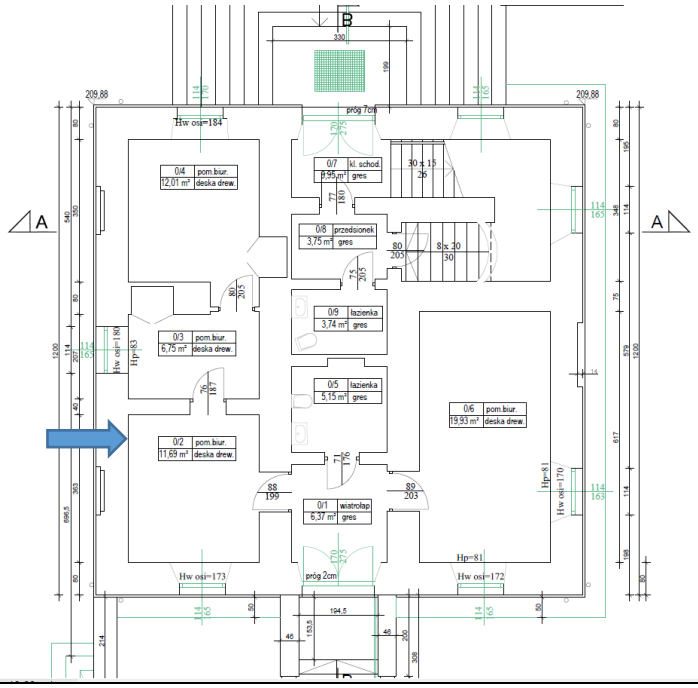

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna
2.				Gładź gipsowa
3.				Zacierka z zaprawy
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna biel (szczątkowo zachowana)
5.				Warstwa barwna (ugier jasny, szczątkowo zachowany)
6.				Warstwa barwna (błękit)
7.				Warstwa barwna (ugier jasny, żółcień)
8.		I	1797	Warstwa barwna (prawdopodobnie pobiała)
9.				Tynk wapienno-piaskowy
10.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 02 – POMIESZCZENIE BIUROWE B

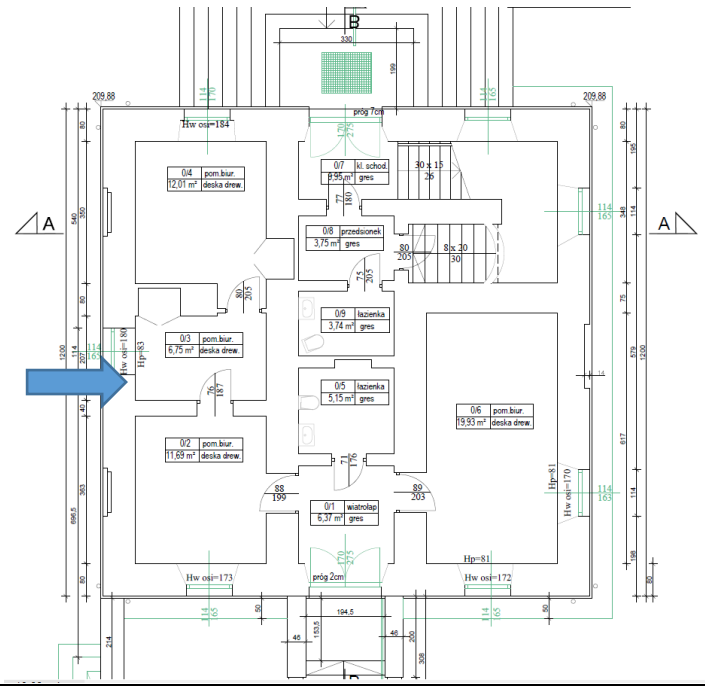

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Zacierka z zaprawy
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (biel)
5.		I	1797	Warstwa barwna (prawdopodobnie pobiała)
6.				Tynk wapienno-piaskowy
7.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 03 – POMIESZCZENIE BIUROWE A

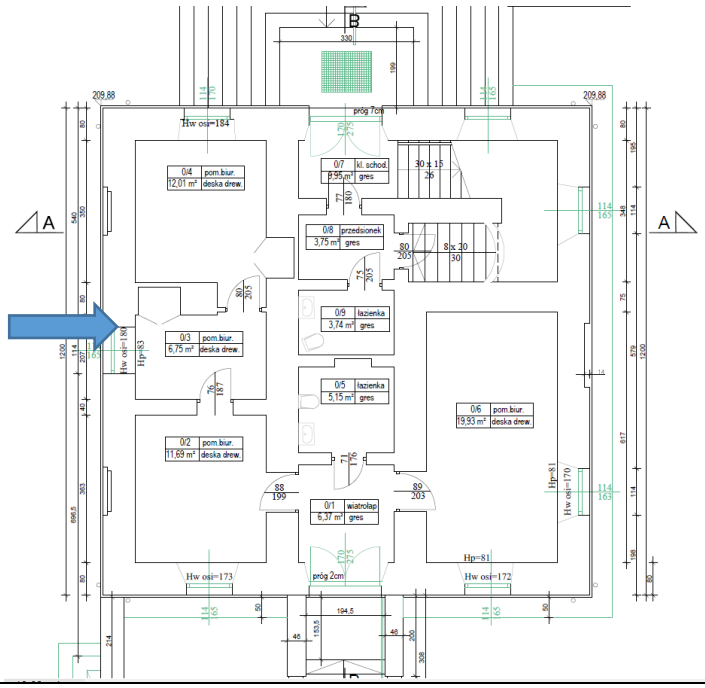

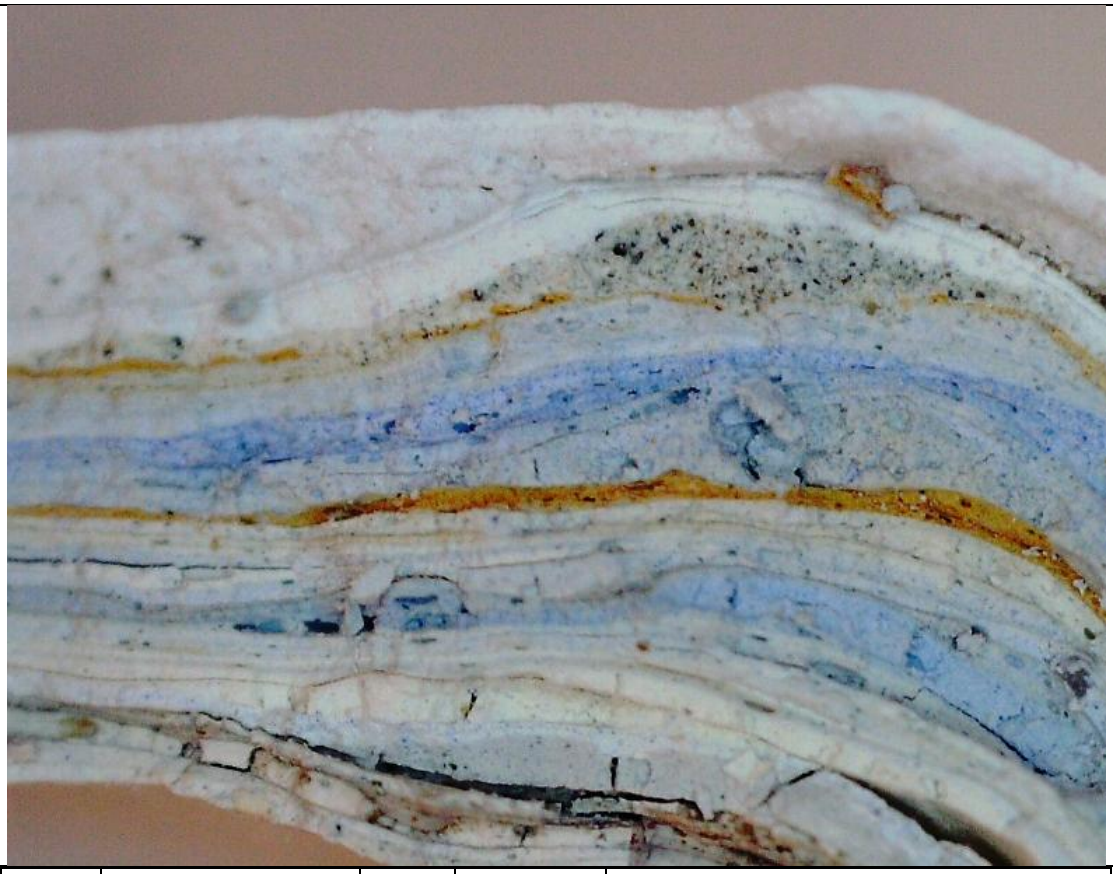
Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (jasny ugier)
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (ugier)
5.		I	1797	Tynk wapienno-piaskowy
6.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 03 – POMIESZCZENIE BIUROWE B

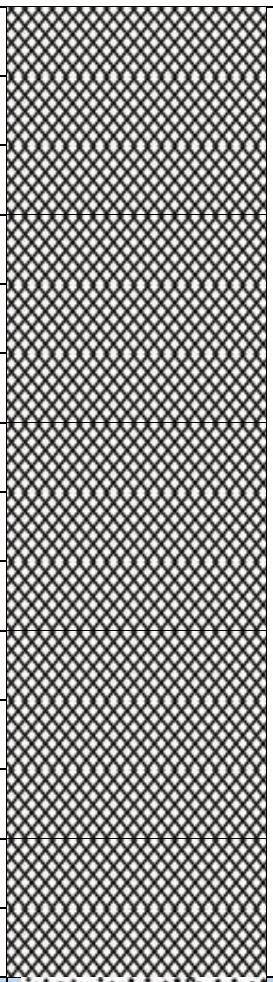

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Zacierka z zaprawy
4.				Warstwa barwna (ugier)
5.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (jasny błękit)
6.				Warstwa barwna (błękit)
7.				Warstwa barwna (jasny błękit)
8.				Warstwa barwna (ugier)
9.				Warstwa barwna (biel)

10.				Warstwa barwna (biel)
11.				Warstwa barwna (błękit)
12.				Warstwa barwna (biel)
13.				Warstwa barwna (błękit jasny)
14.				Warstwa barwna (błękit)
15.				Warstwa barwna (biel)
16.				Warstwa barwna (biel)
17.				Warstwa barwna (biel)
18.				Warstwa barwna (biel)
19.				Warstwa barwna (błękit jasny
20.				Warstwa barwna (biel)
21.				Warstwa barwna (biel)
22.				Warstwa barwna (biel)
23.				Warstwa barwna (biel)
25.		I	1797	Tynk wapienno-piaskowy*
26.				Wątek ceglany*

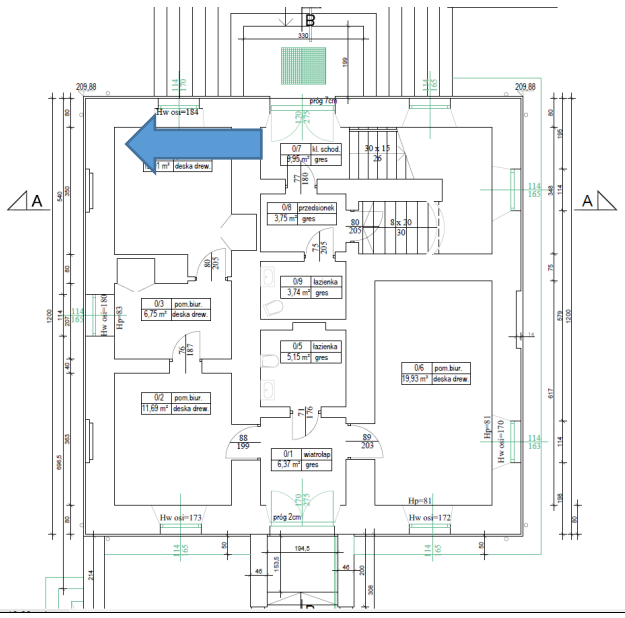
*

Warstwy niewidoczne na przekroju

POMIESZCZENIE 04 – POMIESZCZENIE BIUROWE A

FOT. 1

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (biel)
4.		II	XIX w./XX w.	Warstwa barwna (biel)
5.				Warstwa zaprawy wyrównującej
6.				Warstwa barwna (jasny błękit)
7.				Warstwa barwna (zieleń)
8.				Warstwa barwna (biel)
9.				Warstwa barwna (czerwień)
10.		I	1797	Warstwa barwna (jasny ugier)*
11.				Tynk wapienno-piaskowy
12.				Wątek ceglany

***warstwa niewidoczna na naszlifie**

FOT. 2

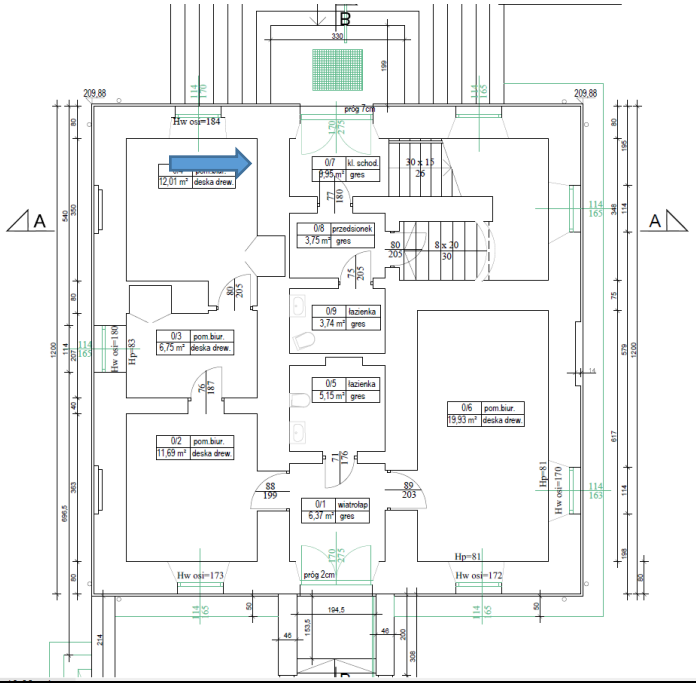
Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (biel)
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (biel)
5.				Warstwa barwna (biel)
6.				Warstwa barwna (czerwień)
7.				Warstwa barwna (biel)
8.				Warstwa zaprawy
9.		I	1797	Warstwa barwna (jasny ugier)*
10.				Tynk wapienno-piaskowy
11.				Wątek ceglany

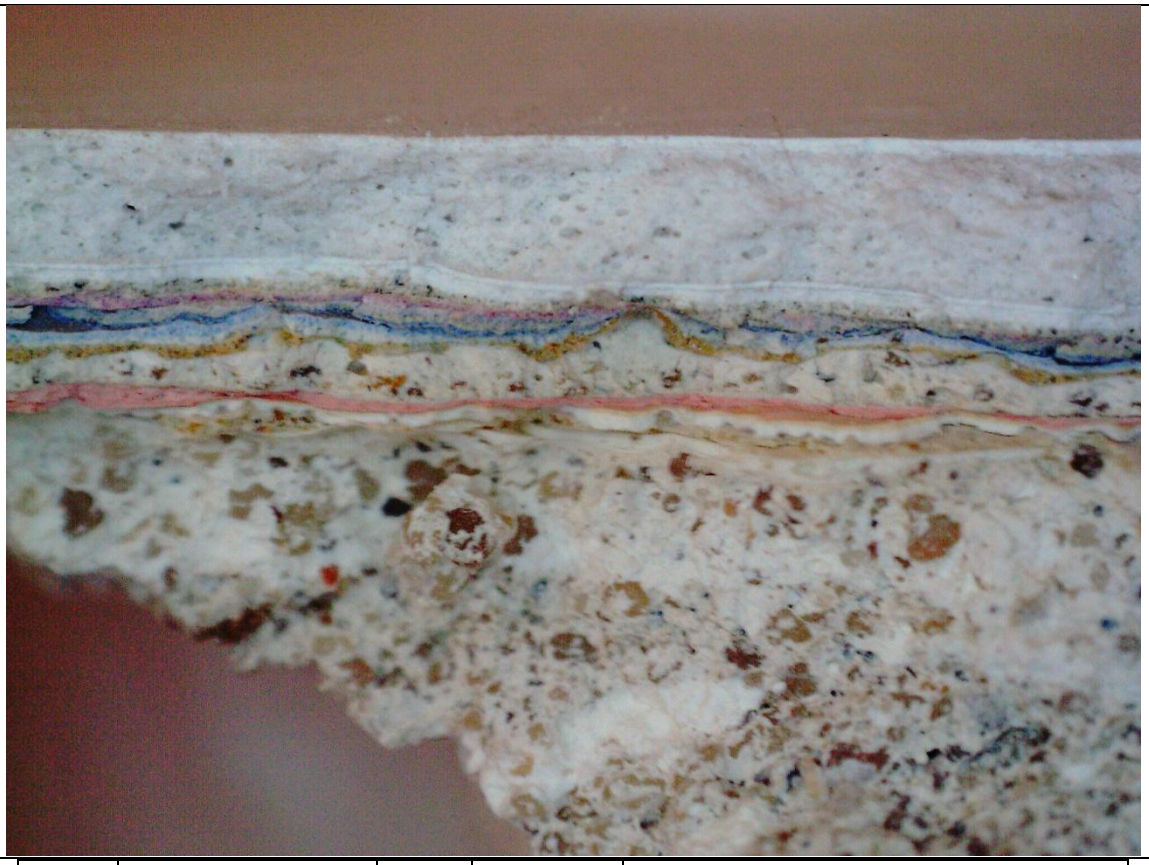
***warstwa niewidoczna na naszlifie**

POMIESZCZENIE 04 – POMIESZCZENIE BIUROWE B

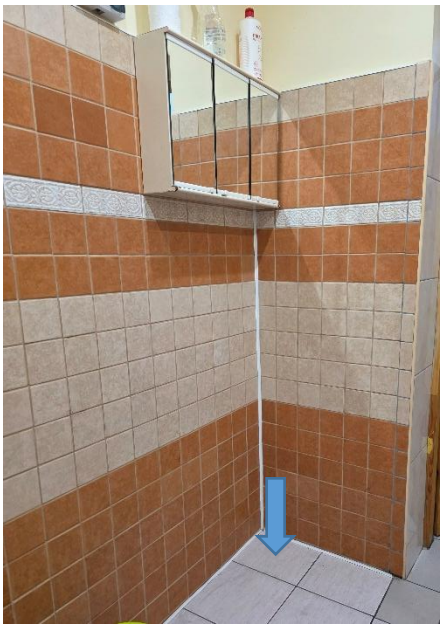

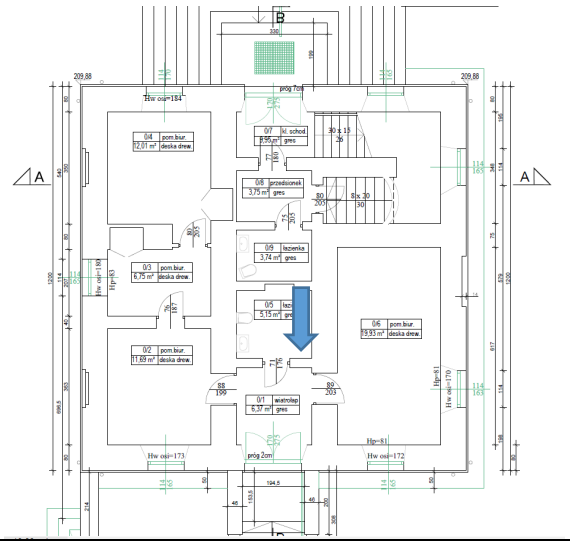
Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (biel)
4.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (fiolet)
5.				Warstwa barwna (błękit)
6.				Warstwa barwna (jasny błękit)
7.				Warstwa barwna (biel)
8.				Warstwa barwna (ugier)
9.				Warstwa zaprawy wyrównującej
10.				Warstwa barwna (róż)

11.				Warstwa barwna (biel)
12.				Warstwa barwna (jasny ugier)
13.		I	1797	Warstwa barwna (biel)
14.				Tynk wapienno-piaskowy
15.				Wątek ceglany

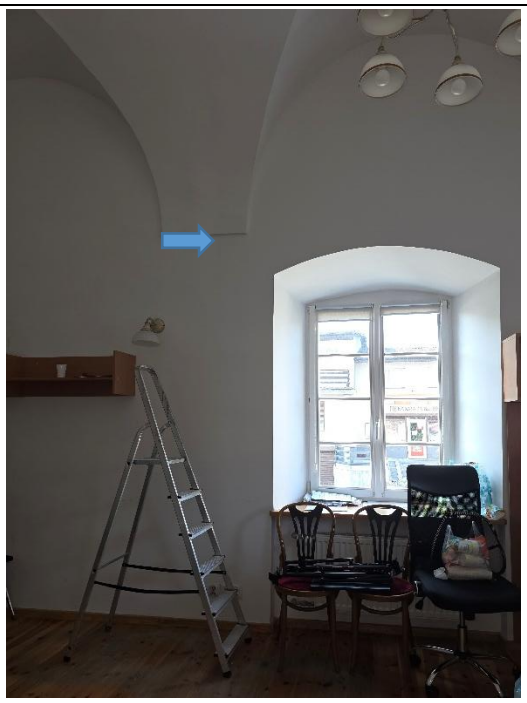
POMIESZCZENIE 05 – ŁAZIENKA – ZAPRAWA ZDJĘCIE POGLĄDOWE

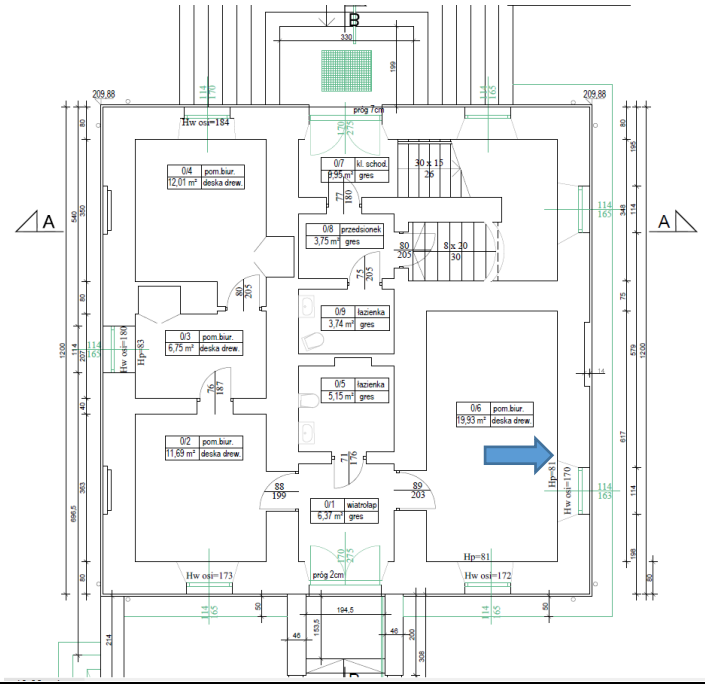

POMIESZCZENIE 06 – POMIESZCZENIE BIUROWE

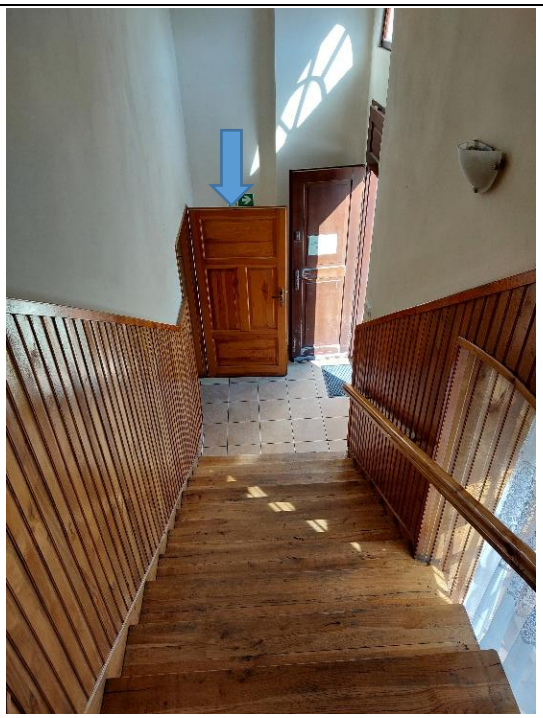

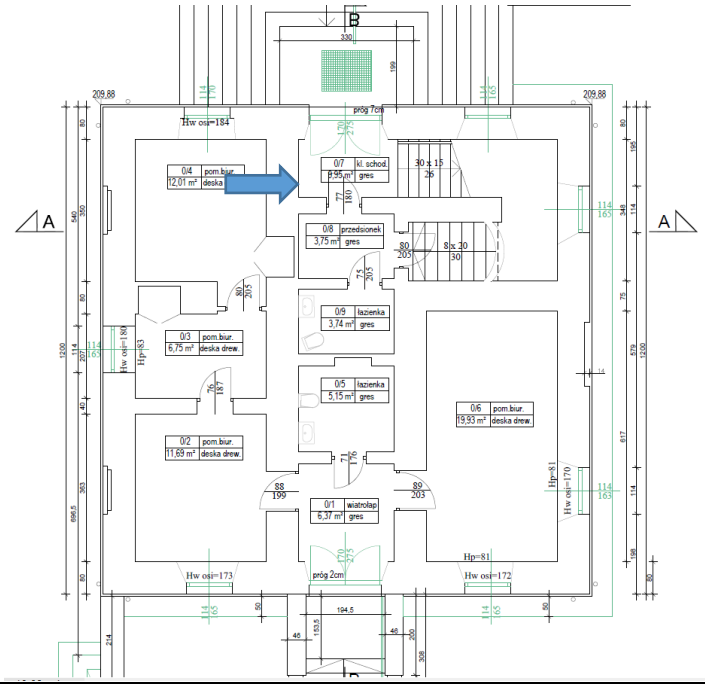

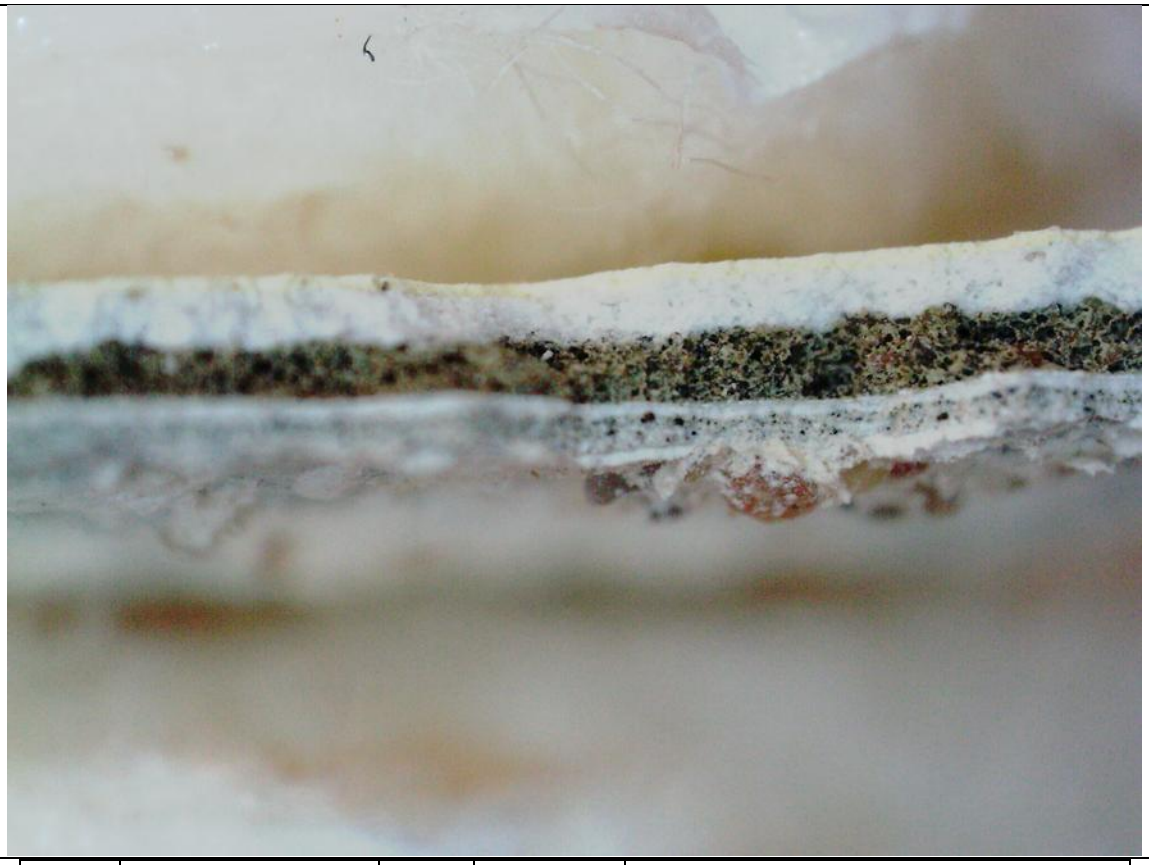
Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (biel)
4.				Warstwa barwna (ugier)
5.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (jasny błękit)
6.				Warstwa barwna (jasny ugier)
7.				Warstwa barwna (ciemny błękit)
8.				Warstwa barwna (jasny błękit)
9.		I	1797	Warstwa barwna (biel)
10.				Tynk wapienno-piaskowy
11.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 07 – KLATKA SCHODOWA A

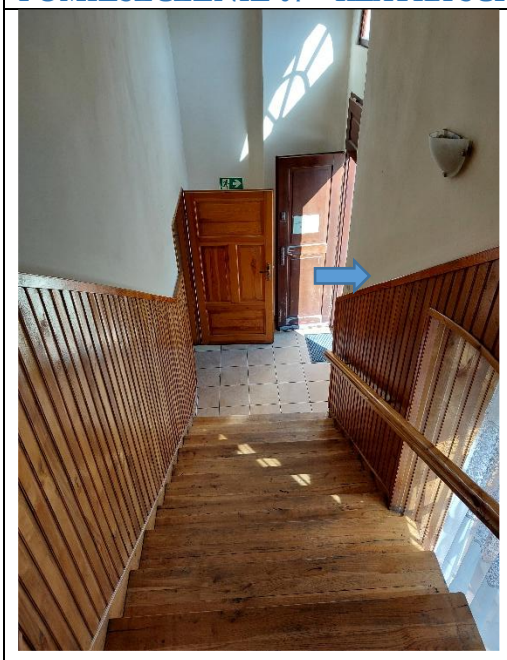

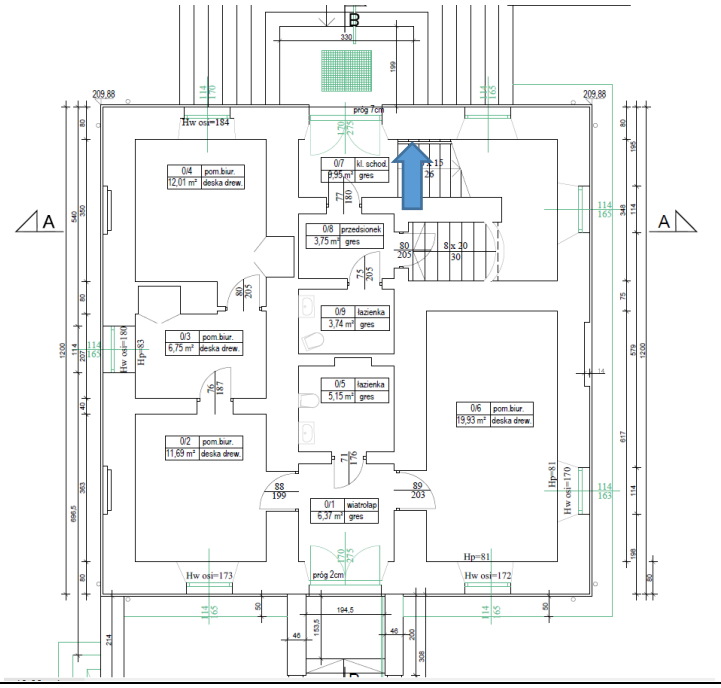

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		II	XX w./ XXI w.	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa barwna (biel)
4.				Warstwa zaprawy
5.				Warstwa barwna (biel)
6.				Warstwa zaprawy
7.				Warstwa barwna (biel)
8.				Warstwa zaprawy
9.		I	1797	Tynk wapienno-piaskowy
10.				Wątek ceglany

POMIESZCZENIE 07 – KLATKA SCHODOWA B

Nr warstwy	Oznaczenie graficznie	Warstwa chronologiczna	Datowanie	Charakterystyka warstwy
1.		III	XXI w	Warstwa barwna (biel)
2.				Gładź gipsowa
3.				Warstwa zaprawy
4.				Warstwa barwna (ugier/ żółcień)
5.		II	XIX w./pocz. XX w.	Warstwa barwna (biel)
6.				Warstwa barwna (zieleń)
7.				Warstwa barwna (jasny błękit)
8.				Warstwa barwna (biel)
9.		I	1797	Warstwa barwna (biel)
10.				Tynk wapienno-piaskowy
11.				Wątek ceglany

BADANIA ZAPRAW

Badania zapraw przeprowadzono na materiale zilustrowanym w tabelach powyżej (numery próbek odpowiadają lokalizacji pobrania materiału w miejscu, gdzie wcześniej analizowano nawarstwienia)

Nr pomieszczenia	Gęstość zaprawy w stanie wysuszonym (g/cm³)	Porowatość otwarta	Nasiąkliwość wodą, N, % masy
01	1,44	25,20	15,11
02 A	1,19	31,07	21,19
02 B	0,93	29,31	21,76
03 A	1,21	22,08	18,44
04 B	1,05	19,15	14,87
06	0,70	27,09	19,56
06’	1,17	16,97	15,09
07 A	1,03	17,03	14,59
07 B	1,49	12,11	11,08

VI. WNIOSKI

Analiza nawarstwień przeprowadzona na obiekcie wskazuje na liczne przekształcenia realizowane przy przestrzeni czasu. Warstw identyfikowane jako historyczne wykazują zniszczenia – wielokrotnie pomieszczenia „odświeżano” malując lub nakładając kolejne warstwy zapraw, w celu wyrównania podłoża. Ściany na historycznym tynku wapienno - piaskowym były wykończone warstwą pobiał (opisane jako białe lub ugrowe nawarstwienia). Wśród analizowanych powierzchni, w pomieszczeniu 04 natrafiono na czerwone, pasowe nawarstwienia – nie są zlokalizowane bezpośrednio na pierwotnym tynku, jednak z uwagi na charakter obiektu należy pogłębić zasięg badań, analizując pozostałe ściany pomieszczenia. W trakcie prowadzenia prac w obiekcie, koniecznym będzie ostrożne usuwanie nawarstwień, tak aby zbliżyć się do omawianej płaszczyzny.

Na podstawie wykonanych badań zaleca się podjęcie zabiegów konserwatorskich polegających na zabezpieczeniu materii zabytkowej, a także wzmocnieniu warstw historycznych.

Koniecznym jest zastosowanie nasiąkliwych, szerokoporowatych zapraw przeznczonych do pracy na wrażliwych powierzchniach zabytkowych, na bazie wapna.

SPOSÓB POSTĘPOWANIA Z ZABYTKIEM

Do zakresu realizacji prac przy obiekcie zabytkowym należeć będzie usuwanie wtórnych warstw zaprawy, w sposób umożliwiający dalsze badanie warstw historycznych, wzmocnienie strukturalne podłoża oraz uzupełnienie powierzchni tynkiem o parametrach przystających do zabytkowego podłoża – tynk wapienny Wykończenie barwne ścian zaleca się wykonać również farbami wapiennymi, bez spoiw syntetycznych.

UWAGA: w przypadku, gdy podczas realizacji prac w zakresie usuwania wtórnej zaprawy tynkarskiej zaobserwowane zostaną nawarstwienia w obrębie tynku historycznego lub w kolejnej warstwie, koniecznie należy tą warstwę poddać analizie i adekwatnie dostosować parametry materiałów wykończeniowych. Ustalenie szczegółowego programu działania wymaga komisji konserwatorskiej z udziałem przedstawiciela WKZ w Łodzi.